

HEJT W INTERNECIE JAKO ZAGROŻENIE BEZPIECZEŃSTWA CZŁOWIEKA

HATE ON THE INTERNET AS A THREAT TO PEOPLE'S SAFETY

Artur KUKLIŃSKI

ABSTRACT:

This paper considers the problem of the expression of hatred on the Internet, especially with regard to the issues of personal safety. An attempt is made to determine the reasons for the use of hate speech and to assess its various consequences. Having analysed a number of definitions of the term *hate speech*, the author refers to several pieces of research into the subject. Furthermore, the author, on the basis of existing sources, assesses the scale of the phenomenon, as well as the extent to which it constitutes a hazard to personal security. Finally, legal actions that may potentially be introduced are considered, as well as the possibilities for countering hate speech on the Internet.

KEY WORDS:

hate speech, hate, cyberspace

ABSTRAKT:

Artykuł podejmuje problem hejtu w Internecie, zwłaszcza w odniesieniu do bezpieczeństwa człowieka. Punktem wyjścia jest próba odpowiedzi na

pytanie, dlaczego ludzie używają nienawistnego języka i jakie niesie to ze sobą konsekwencje. Po wstępnej analizie różnych definicji i odmian tego zjawiska autor opisał wybiórczo badania, które pojawiły się na ten temat w polskich opracowaniach. Następnie podjął próbę przedstawienia skali zjawiska w kontekście zagrożenia bezpieczeństwa człowieka. W końcowej części zostały przedstawione uwarunkowania prawne i możliwości dotyczące tego, jak z internetowym hejtem walczyć oraz jak go unikać.

SŁOWA KLUCZOWE:

mowa nienawiści, hejt, Internet, cyberprzestrzeń

Hejt jest powszechnym zjawiskiem w Internecie. Co czwarta osoba korzystająca z Internetu padła ofiarą hejtera, a ponad 11% użytkowników przyznaje się do obraźliwego komentowania innych ludzi, zjawisk i wydarzeń – tak wynika z badań SW Research z 2014 na temat zjawiska hejtu. Skala ta niepokojąco rośnie każdego roku. Zjawisko to jednak cały czas ewoluuje. Hejt nie jest tylko domeną Internetu. Agresywna postawa przenika do życia społecznego w każdym jego aspekcie. Natomiast Internet coraz częściej korzysta z nowych narzędzi, takich jak m.in. boty, chatboty, deep fakes i związana z nimi sztuczna inteligencja. Cyberbullying stał się tak powszechny, że dziś można go nazwać „nowoczesną bronią masowego rażenia”. Z tego powodu zagraża bezpieczeństwu człowieka.

DEFINICJE ORAZ RODZAJE HEJTU

Mowa nienawiści jest skomplikowaną koncepcją i nie ma jednej akceptowanej międzynarodowo definicji.

Według *Słownika języka polskiego* pod redakcją W. Doroszewskiego hejt oznacza „obraźliwy lub agresywny komentarz zamieszczony w Internecie”. Angielski *Cambridge Dictionary* za hejt uznaje „publiczne wypowiedzi, które wyrażają nienawiść lub zachęcają do przemocy wobec danej osoby lub grupy ze względu na rasę, religię, płeć lub orientację seksualną”.

Pełniejszą definicję prezentuje Rada Europy, będąca nie tylko pierwszą, ale i jedyną międzynarodową organizacją międzyrządową, która przyjęła oficjalną definicję mowy nienawiści. Za hejt uważa ona „wypowiedzi, które szerzą, propagują i usprawiedliwiają nienawiść rasową, ksenofobię, antysemityzm oraz inne formy nietolerancji, podważające bezpieczeństwo demokratyczne, spójność kulturową i pluralizm”.

Językoznawca Jerzy Bralczyk jest zdania, że hejt „to słowo krótkie, więc wygodne. Ale co ważniejsze, łatwiej hejtować niż nienawidzić. Trudno przecież przyznać się do nienawiści, która jest poważnym i negatywnym uczuciem. Obce, angielskie słowo ułatwia sprawę, nie ma w języku polskim tych samych konotacji. Hejter nie ma problemu z przyznaniem się do hejtowania. Bo jednak »uprawiać hejt« to nie to samo co »uprawiać nienawiść«. Choć powinniśmy takie zachowania podobnie piętnować”.

Mowa nienawiści to – za Wikipedią – „używanie języka w celu znieważenia, pomówienia lub rozbudzenia nienawiści wobec pewnej osoby, grupy osób lub innego wskazanego przez mówcę podmiotu. Narzędzie rozpowszechniania antyspołecznych uprzedzeń i dyskryminacji ze względu na rozmaite cechy, takie jak: rasa pochodzenie etniczne, narodowość, płeć, tożsamość płciowa, orientacja psychoseksualna, wiek, światopogląd religijny”. Słowo „hejt” (ang. *hate* – ‘nienawiść’) odnosi się więc do napastliwych komentarzy, niezawierających merytorycznych treści.

Zgodnie ze stanowiskiem Lecha Nijakowskiego „mowa nienawiści polega na przypisywaniu szczególnie negatywnych cech lub wzywaniu do dyskryminujących działań wymierzonych w pewną kategorię społeczną”.

Szersze ujęcie tego zjawiska przedstawia w swoich pracach Sławomir Łobodziński. Według niego mowa nienawiści to „wypowiedzi ustne i pisemne oraz przedstawienia ikonizujące, oskarżające, wyszydzające i poniżające grupy i jednostki z powodów po części od nich niezależnych – takich jak przynależność rasowa, etniczna i religijna, a także płeć, preferencje seksualne, kalectwo, czy przynależność do naturalnej grupy społecznej, jak mieszkańcy pewnego terytorium, reprezentanci określonego zawodu, mówiący określonym językiem”.

Dominika Bychawska-Siniarska uważa, że „zjawisko hejtu trudno zdefiniować z uwagi na fakt, iż jest silnie uzależnione od kontekstu, ale patrząc na nie szeroko, można określić je jako przypisywanie negatywnych cech, wzywanie do podejmowania dyskryminujących działań wymierzonych w określoną grupę społeczną, do której przynależność postrzegana jest jako naturalna, a nie dokonana z wyboru”.

Te definicje są zbyt wąskie i nie oddają w pełni zakresu znaczenia tego słowa. Dlatego uważa się, że powinny one zostać uzupełnione o szersze poglądy. W ocenie autora interesującym uzupełnieniem może być wyja-

śnienie, które można znaleźć w *Miejskim słowniku slangu i mowy potocznej*: „hejt to negatywny pogląd, z którego hejter czerpie przyjemność”.

Jeszcze szersze jego określenie prezentuje Sonia Matlak z Uniwersytetu Warszawskiego. Dla niej „hejt jest faktem społecznym, czyli pewnym sposobem działania, który odbiera jednostce nieodzowne elementy życia społecznego. *Mowa nienawiści* w tym ujęciu może być rozumiana pod szerszym pojęciem *kultury obrażania*”.

Podobne zdanie przedstawił podczas debaty pt. „Hejt w języku mówionym i pisanim” Krzysztof Nalepa: „Hejt rodzi się z obojętności i braku edukacji. Potrzebujemy jako ludzie być słuchani. Dać wyraz swojej frustracji. Nie wystarczy powiedzieć coś mądrego. Dziś trzeba powiedzieć coś mocnego”.

Z kolei autorka bloga Segritta.pl uważa, że „hejt, w odróżnieniu od krytyki, nie ma na celu zmieniania czyjejs opinii ani czynienia świata lepszym. Hejt ma na celu wywoływanie negatywnych emocji a adresacie lub w publiczności”.

Maria Szyszkowska zdefiniowała mowę nienawiści jako „stan wewnętrzny człowieka” i sugeruje, by analizować ją w kategoriach psychologicznych czy nawet psychoanalitycznych. „Jednakże, jak pokazuje historia oraz współczesne wydarzenia społeczno-polityczne – mowa nienawiści poza wymiarem psychologicznym jest również zjawiskiem socjologicznym”.

Ramy opracowania nie pozwalają na dogłębną analizę definicyjną. W związku z tym przytoczone przykłady definicyjne należy potraktować jako ilustrację omawianego zjawiska. Szersza analiza problemu wymagałaby przeprowadzenia obszernych badań.

PRZEGLĄD STANU BADAŃ

Większość badań na temat omawianego zagadnienia dostępna jest w wersji online, a tylko nieliczne są wydane w formie drukowanych publikacji książkowych. W przypadku diagnozy mowy nienawiści w Polsce w ostatnich latach powstało sporo badań i raportów, które stosując różne perspektywy, analizują ten problem.

Monika Kaczmarek-Śliwińska, dokonując próby typologii hejtingu, uwzględniła trzy czynniki: podmiot lub przedmiot hejtingu, tematykę hejtingu oraz jego nadawców. Ze względu na temat i zakres merytoryczny niniejszej publikacji autor zwrócił uwagę przede wszystkim na pierwszy

z nich. Jak twierdzi sama autorka klasyfikacji: „Ze względu na podmiot lub przedmiot hejtingu można zauważyć, że różny może być jego zakres, a przez to można wyróżnić hejting koncentrujący się jedynie na podmiocie/przedmiocie konkretnej sprawy”.

Analiza treści online ze względu na formę hejtingu pozwala zauważyć jego dwie podstawowe formy, a mianowicie komentarze tekstowe oraz formy graficzne często przybierające obraz popularnych memów.

Najważniejsze jak dotychczas i najbardziej kompleksowe analizy na temat mowy nienawiści oraz hejtu w sieci zostały przeprowadzone przez Centrum Badań nad Uprzedzeniami UW na zlecenie Fundacji im. S. Batoro w ramach programu „Obywatele dla Demokracji”.

Jak wynika z badania przeprowadzonego przez SW Research, 53,4% internautów zetknęło się z hejtem. „Większość respondentów słyszała o ostatnich wydarzeniach i fali hejtu w sieci, związanych z samobójstwem gnębianego w szkole nastolatka spod Płońska (82,7%), chorobą i śmiercią autorki bloga modowego (50,5%) oraz tragicznym wypadku synka prezentera telewizyjnego (65%). Zdecydowana większość internautów – 70% ankietowanych – uważa, że z hejtingiem należy walczyć.

Dużo miejsca badaniom tego zjawiska poświęcają A. Bulandra, J. Kościółek, M. Zimnoch w pracy *Mowa nienawiści w przestrzeni publicznej. Raport z badań prasy w 2014 roku* (Kraków 2015). Z kolei w publikacji *Hate Speech Alert* próbują odpowiedzieć na pytanie, jakie grupy społeczne i w jakim stopniu są narażone na dyskryminujące wypowiedzi ze strony polityków i dziennikarzy. Według badań opinii społecznej 40% Polaków uważa mowę nienawiści za istotny problem społeczny, a 77% odczuwa dyskomfort w związku z obraźliwymi wypowiedziami pojawiającymi się w przestrzeni publicznej, i to niezależnie od własnego nastawienia względem grupy obrażanej.

Zjawiskiem tym zajmował się także Krzysztof Krejtz. Podjął próbę opisu zjawiska, jakim jest łamanie norm społecznych w wypowiedziach internetowych, starając się zrozumieć jego skalę, podstawy, jak również konsekwencje. Autor zaproponował spojrzenie na zjawisko agresji werbalnej w Internecie w szerszym kontekście norm kulturowych różnych środowisk, jak również zjawisk pojawiających się we współczesnym otoczeniu medialnym. Wskazał również na wyraźną wielowymiarowość zjawisk związanych z przekraczaniem norm wypowiedzi w Internecie, przyglądając się wybranym przestrzeniom życia społecznego sieci.

J. Włodarczyk z Fundacji Dzieci Niczyje opublikowała natomiast artykuł *Mowa nienawiści w Internecie w doświadczeniu polskiej młodzieży*, w którym przedstawiła wyniki swoich badań przeprowadzonych na podstawie w sumie 15 wywiadów. Według nich już dzieci w wieku gimnazjalnym mają styczność ze zjawiskiem hejtu i potrafią go na swój sposób definiować.

Ważną publikacją dotyczącą rozpatrywanego tematu jest również *Cyberprzemoc – charakterystyka zjawiska, skala problemu, działania profilaktyczne*, której autorem jest Ł. Wojtasik. Została wydana przez Fundację Dzieci Niczyje.

Jako że Internet jest prawdziwą kopalnią informacji, to znajdujemy w nim też dużą liczbę innych publikacji. Inne wartościowe publikacje to m.in. publikacja M. Czaplickiej *Hejt w Internecie. Raport ilościowy oraz Raport o homofobicznej mowie nienawiści w Polsce* pod redakcją G. Czarneckiego.

Badania dotyczące hejtu objęły także samych hejterów. „Naukowcy odkryli fenomen mowy nienawiści. Co się dzieje w głowie hejtera, gdy wypływa z siebie samą gorycz?”. Okazuje się, że przemoc słowna wprawia nas w błogi stan. Według badań szwajcarskich uczonych hejt stymuluje układ nagrody, zwany ośrodkiem przyjemności. Do jego pobudzenia dochodzi wtedy, kiedy odczuwamy zadowolenie. Ta niezwykle ważna część mózgu aktywuje się również podczas uprawiania seksu, zażywania narkotyków, picia alkoholu, jedzenia czekolady czy patrzenia na zdjęcie ukochanej osoby.

Autorką innego ważnego artykułu jest U. Podraza, która opublikowała *Hejt jako zagrożenie wizerunku i pozycji rynkowej firm*. Zasady odnoszące się do mowy nienawiści na mocy prawa międzynarodowego znajdujemy też w artykule T. Mendela. Z kolei aspekty psychologiczne hejtu oraz sposoby uwolnienia się od niego opisuje M. Grzesiak w publikacji *Psychologia hejtu*.

Ilość przeprowadzonych badań oraz opublikowanych raportów świadczy o tym, że problem hejtu w Internecie został dostrzeżony. Niezbędne są jednak dalsze badania w celu postawienia pełnej diagnozy problemu, które pomogą w walce z hejtem.

Mowa nienawiści rozumiana jako zjawisko i zachowanie naganne jest więc zoperacjonalizowana. Dzięki badaniom empirycznym można wyodrębnić poszczególne aspekty i zastosować je do rozwiązania konkretnych

problemów. Konsekwencją mowy nienawiści jest konieczność tworzenia programów przeciwdziałania temu zjawisku z zastosowaniem środków twardych, jak np. penalizacja takich zachowań (aspekt prawny). Tworzone są również projekty stosujące środki miękkie, jak np. programy profilaktyczne (aspekty społeczne). Można zatem uznać, iż mowa nienawiści może być przedmiotem obserwacji i posiada swój wymiar empiryczny.

SKALA ZJAWISKA

Dla oddania skali tego zjawiska, szczególnie wśród młodych ludzi w Polsce, warto odnieść się choćby do raportu *Wilki i owce w Internecie*, przygotowanego przez międzynarodową organizację Global Dignity. Badania zostały przeprowadzone wśród młodych Polaków – w wieku 12–24 lat.

W badaniu co piąty młody człowiek w wieku od 12 do 24 lat przyznał, że hejtował w Internecie, a 43% ankietowanych doświadczyło hejtu osobiście. Obie grupy często się przenikają – hejtowany staje się czasem hejterem i na odwrót. Uwagę zwraca także informacja, że 57% młodzieży przynajmniej raz dziennie śledzi posty zamieszczane pod swoimi wpisami, a 14% badanych deklaruje, że często zmienia poglądy pod wpływem internetowych opinii. „Aż 66% młodych Polaków przyznaje, że zmieniło opinię, sugerując się komentarzami w Internecie, które zazwyczaj mają wydźwięk negatywny i często są tworzone wyłącznie po to, aby irytować innych”. Dla co dziesiątego ankietowanego stosowanie obraźliwych komentarzy stanowi formę rozrywki.

Z przeprowadzonych przez NASK-PIB badań (*Nastolatki 3.0*) wynika, że środowisko Internetu jest często przez samą młodzież odbierane jako zagrażające i agresywne. Prawie 60% respondentów w wieku 13–17 lat było świadkami wyzywania, poniżania i ośmieszania swoich znajomych w sieci. Niemal jedna trzecia (32,2%) przyznała, że sama była ofiarami wyzwisk, a co piąty (20%) badany doświadczył ośmieszania w Internecie. Alarmujący jest fakt, że tylko 22% młodych ludzi o tych przykrych i obciążających emocjonalnie sytuacjach informuje dorosłych.

„Polski hejter to najczęściej osoba do 24. roku życia, mieszkająca na wsi lub w małym bądź średniej wielkości mieście. Najchętniej hejtuje osoby publiczne – polityków, celebrytów, dziennikarzy”. Co ważne: hejterem może zostać każdy.

Szwajcarscy naukowcy zbadali za pomocą rezonansu magnetycznego mózgi osób oszukanych w grze ekonomicznej. Osobom tym przekazano

informację o możliwości ukarania oszusta, a na wiadomość tę zareagowało jądro ogoniaste, czyli część tzw. układu nagrody znajdującego się w mózgu. Perspektywa zhejtowania winowajcy wywołała wśród uczestników badania euforię, ulgę i poczucie sprawiedliwości. Tak samo reaguje nasz umysł, gdy hejtujemy w Internecie – z tą poważną różnicą, że najczęściej hejtowana osoba nie wyrządziła nam realnej krzywdy, a np. śmiała mieć inne zdanie na jakiś temat, ładniej wyglądać, mieć więcej pieniędzy.

Próby sklasyfikowania adresatów mowy nienawiści podjął się Grzegorz Urbanek. Autor publikacji wskazał mechanizmy i przykłady zastosowania mowy nienawiści wobec zwykłych użytkowników Internetu, osób znanych opinii publicznej, podmiotów gospodarczych i zbiorowości. W pracy opisał także przykłady odpowiedzi na ataki hejterów i prób przeciwstawienia się temu zjawisku zarówno ze strony adresatów mowy nienawiści, jak i organizacji międzynarodowych i przedstawicieli branży IT.

Sama treść współczesnego hejtu nie różni się jakościowo od tej, którą można było zaobserwować w np. numerach „Der Stürmerra” (nazistowskiej gazety, wydawanej w latach 1923–1945). Różnica polega jednak na charakterze ról, w jakie wchodzi osoby uwikłane w „mowę nienawiści”. Przed erą Internetu podział na sprawcę (posiadającego odpowiednią pozycję społeczną, mówcę), ofiarę (cel wrogości) i obserwatora (właściwego odbiorcę treści) był jasno zdefiniowany i przynajmniej w krótkim okresie niewymienny. Obecnie, poprzez ogromne rozpowszechnienie portali społecznościowych, każdy może być sprawcą, obserwatorem i ofiarą jednocześnie.

Janina Fras językowe akty agresji ujmuje w cztery grupy jak poniżej:

1. Obraza, czyli obraźliwe wyrażenie się o kimś lub zachowanie wobec kogoś w sposób uchybiający jego godności.
2. Obelga rozumiana jako sąd negatywny z wykorzystaniem wyrażen nacechowanych pod względem emocjonalnym i aksjologicznym w celu poniżenia drugiej strony.
3. Zniesławienie poprzez wypowiedzenie o kimś sądu negatywnego w sposób zafałszowany, dotyczący działania godnego moralnego potępienia.
4. Inwektywa będąca obrażającym zarzutem, słowną zniewagą lub obelgą.

Skala i skutki tego zjawiska skłoniły Komisję Europejską i największe przedsiębiorstwa technologiczne (Facebook, Twitter, YouTube, Microsoft)

do przyjęcia w maju 2016 roku kodeksu postępowania mającego ograniczyć rozprzestrzenianie się hejtu. W Polsce od kilku lat prowadzone są działania mające uświadamić negatywne skutki hejtingu i zachęcać do zmiany postaw wobec niewłaściwych zachowań w sieci.

Zdaniem mecenasa Ryszarda Kalisza „podstawowym problemem jest fakt, że w starciu z hejtem zawodzą instytucje państwa, które pozostawiają obywateli samym sobie. To daje odwagę ludziom zakompleksionym albo wynajętym, którzy w normalny sposób nie są w stanie wyrazić swoich poglądów” – uzasadnia.

Podobnie wypowiada się Chara Bakalis z Oxford Brookes University. Hejt jest według niej coraz większym problemem. Istnieje prawodawstwo, które może być stosowane w celu rozwiązania różnych aspektów nienawiści w Internecie, ale w praktyce istniejące przepisy są trudne w użyciu. Prawo jest fragmentaryczne i nie oddaje prawdziwej natury nienawiści w Internecie ani nie zapewnia odpowiedniej ochrony ofiarom.

Mimo że w polskim prawie nie stworzono osobnej regulacji dotyczącej mowy nienawiści i zbrodni nienawiści, to oba te zjawiska są uznawane za niezgodne z istniejącym polskim prawem (przepisy Kodeksu karnego oraz Kodeksu cywilnego).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. wskazuje:

Art. 212 § 1. Kto pomawia inną osobę, grupę osób, instytucję, osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej o takie postępowanie lub właściwości, które mogą poniżyć ją w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania potrzebnego dla danego stanowiska, zawodu lub rodzaju działalności, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

§ 2. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 za pomocą środków masowego komunikowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Równocześnie warto zwrócić uwagę na art. 213 §2 kk oraz art. 214 kk w brzmieniu:

Art. 213 § 2. Nie popełnia przestępstwa określonego w art. 212§ 1 lub 2, kto publicznie podnosi lub rozgłasza prawdziwy zarzut:

- dotyczący postępowania osoby pełniącej funkcję publiczną lub
- służący obronie społecznie uzasadnionego interesu.

Jeżeli zarzut dotyczy życia prywatnego lub rodzinnego, dowód prawdy może być przeprowadzony tylko wtedy, gdy zarzut ma zapobiec niebezpieczeństwu dla życia lub zdrowia człowieka albo demoralizacji małoletniego.

oraz

Art. 214. Brak przestępstwa wynikający z przyczyn określonych w art. 213 nie wyłącza odpowiedzialności sprawcy za zniewagę ze względu na formę podniesienia lub rozgłoszenia zarzutu.

Naruszeń związanych z hejtingiem można dochodzić także na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego, w którym ustawodawca w artykułach 23 i 24 odniósł się do dóbr osobistych człowieka. Artykuł 23 k.c., wyszczególniając dobra osobiste człowieka, określa je jako: „zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska”, natomiast art. 24 określa działania oraz sankcje w przypadku ich naruszenia:

Art. 24. § 1. Ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadość uczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny.

§ 2. Jeżeli wskutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych.

§ 3. Przepisy powyższe nie uchybiają uprawnieniom przewidzianym w innych przepisach, w szczególności w prawie autorskim oraz w prawie wynalazczym.

Warto zwrócić także uwagę na inne kwalifikacje zapisane w Kodeksie karnym, opisane w art. 190 i 216 kk. Treść art. 190 odnosi się do przestępstw przeciwko wolności i znacznie wychodzi poza opisane wyżej formy hejtingu:

Art. 190. § 1. Kto grozi innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej, jeżeli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że będzie spełniona, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. (...)

Art. 190a. § 1. Kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 2. Tej samej karze podlega, kto, podszywając się pod inną osobę, wykorzystuje jej wizerunek lub inne jej dane osobowe w celu wyrządzenia jej szkody majątkowej lub osobistej.

Natomiast art. 216 odnosi się do przestępstwa znieważenia:

Art. 216. § 1. Kto znieważa inną osobę w jej obecności albo choćby pod jej nieobecność, lecz publicznie lub w zamiarze, aby zniewaga do osoby tej dotarła, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

§ 2. Kto znieważa inną osobę za pomocą środków masowego komunikowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Co możemy zrobić, gdy zetkniemy się z mową nienawiści? Píše o tym Adam Kwiecień w *Poradniku obywatela*.

O problemie mowy nienawiści dyskutują też policjanci. „Kompromitujące i poniżające treści umieszczone w sieci są dostępne dla wielu osób w bardzo krótkim czasie, a wpisy, pomimo że zostaną usunięte, to ich kopie i tak pozostają do odtworzenia” – ostrzegają.

Kwestia tego, jakich wypowiedzi należy zabraniać na podstawie tego, że podżegają innych do nienawiści – tak zwanej „mowy nienawiści” – jest przedmiotem sporu i globalnej dyskusji, chociaż normy w tym zakresie na mocy prawa międzynarodowego są w rzeczywistości racjonalnie uzasadnione. Prawo międzynarodowe nie tylko pozwala, ale wręcz wymaga, aby państwa zakazywały pewnych wypowiedzi na podstawie tego, że podważa to prawo innych do równości lub wolności od dyskryminacji, a niekiedy także do zasadności ochrony prywatności.

„Promowanie równości materialnej między ludźmi, w tym wolności od dyskryminacji, jest podstawową ideą praw człowieka, co znalazło odzwierciedlenie w pierwszym artykule Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (PDPC), przyjętym przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1948 r., który stwierdza: »Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem godności i praw«. Drugi artykuł PDPC przewiduje równe korzystanie z praw i wolności, które są głoszone, »bez jakiegokolwiek wyróżnienia, takiego jak rasa, kolor skóry, płeć...«”.

Prawne aspekty hejtu podnosi również praca doktorska J. Worony *Cyberprzestrzeń a prawo międzynarodowe. Status quo i perspektywy*.

Świadoma niebezpiecznego związku między mową nienawiści a przemocą, ECRI (European Commission against Racism and Intolerance) zawsze uważała, że zakaz kryminalny jest konieczny, gdy mowa nienawiści publicznie podżega do przemocy przeciwko jednostkom lub grupom ludzi. Jednocześnie sankcje karne powinny być stosowane jako środek ostateczny i przez cały czas należy zachowywać równowagę między walką z mową nienawiści z jednej strony i ochroną wolności słowa z drugiej. Żadne ograniczenia dotyczące mowy nienawiści nie powinny być nadużywane w celu uciszania mniejszości i tłumienia krytyki oficjalnych polityk, opozycji politycznej lub przekonań religijnych.

PODSUMOWANIE

Hejt był, jest i z całą pewnością będzie istniał nadal. Jest nieodłącznym elementem ludzkiej natury. Wraz z postępem technologicznym i zmianą wrażliwości społeczeństwa zmieniają się również formy hejtu.

Jak pokazują badania, hejt jest zjawiskiem doskonale znanym i opisanym pod wieloma względami: psychologicznym, socjologicznym, społecznym oraz odpowiedzialności karnej. Wiedza ta jest jednak niewystarczająca ze względu na to, że hejt cały czas się rozwija. Dlatego, by mu przeciwdziałać, technologia i wszelkie regulacje (karne, cywilne, regulaminowe) muszą rozwijać się równolegle. Sektor technologiczny powinien stworzyć systemy wczesnego ostrzegania, które wykrywałyby zakazaną aktywność i po szybkiej analizie dokonywały oceny, a w ostateczności usuwały treści i blokowały konta. Z kolei władze powinny zająć się permanentnym monitorowaniem Internetu, w tym przede wszystkim mediów społecznościowych. Powinny móc same – a nie dopiero po złożeniu zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa – reagować na hejt. Szybkość działania jest tu ważniejsza od ewentualnej przyszłej sankcji karnej. Co ważne, do walki z hejtem przyłączył się także Kościół katolicki. Hejt znalazł się na liście grzechów w spisie grzechów uaktualnionym w tym roku przez Penitencjarię Apostolską.

Warto również uczyć postępowania oraz kultury w Internecie najmłodszych jego użytkowników – dzieci. Walka z hejtem to walka z częścią ludzkiej natury. Musimy przeciwstawić jej nie tylko nowoczesną technologię oraz regulacje prawne, ale i moralno-etyczne.

LITERATURA

1. Bakalis C., *Rethinking cyberhate laws*, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13600834.2017.1393934> (dostęp 8.11.2018).
2. Bilewicz M., Marchłowska M., Soral W., Winiewski M., *Mowa nienawiści. Raport z badań sondażowych*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2014.
3. Bralczyk J., *Łatwiej hejtować niż nienawidzić. O zawrotnej karierze słowa „hejt”*, <http://metro.gazeta.pl/metro/1,50144,18801439,prof-bralczyk-latwiej-hejtowac-niz-nienawidzic-o-zawrotnej.html> (dostęp 14.11.2018).

4. Bychawska-Siniarska D., *Zjawisko mowy nienawiści w sieci*, [w:] *Mowa nienawiści w Internecie: jak z nią walczyć?*, D. Bychawska-Siniarska, D. Głowacka (red.), Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2013.
5. Centrum Badania Opinii Społecznej, *Społeczna percepcja przemocy werbalnej i mowy nienawiści. Komunikat z badań*, Warszawa 2007 (BS/74/2007).
6. Dobek-Ostrowska B., Fras J., Ociepka B., *Teoria i praktyka propagandy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1999.
7. European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), *Hate speech and violence*, <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/hate-speech-and-violence> (dostęp 14.11.2018).
8. Gierszewski J., *Przestępstwa stadionowe jako akty motywowane nienawiścią*, [w:] *Przestępczość stadionowa. Diagnoza i przeciwdziałanie zjawisku*, W. Pływaczewski, B. Wiśniewski (red.), Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2012.
9. Global Dignity, *Wilki i owce w Internecie, czyli raport na temat hejtu wśród młodzieży*, http://brpd.gov.pl/sites/default/files/iqs_raport_z_badiania.pdf (dostęp 14.11.2018).
10. *Hate speech*, [w:] *Cambridge Dictionary*, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hate-speech> (dostęp 8.11.2018).
11. *Hejt i mowa nienawiści w Internecie – jako temat konferencji*, <http://podkarpacka.policja.gov.pl/rze/komendy-policji/kpp-ropczyce/wydarzenia/80108,Hejt-i-mowa-nienawisci-w-internecie-jako-temat-konferencji.html> (dostęp 14.11.2018).
12. *Hejt to strach przed nieznanym i olbrzymia frustracja*. <https://www.newsweek.pl/polska/czym-jest-mowa-nienawisci-hejt-i-hejterzy-w-internecie/2sl9p4q> (dostęp 14.11.2018).
13. *Hejt w Internecie, produkcja niezdrowej żywności i mobbing. Z tych grzechów trzeba się wypowiadać*, <https://www.msn.com/pl-pl/styl-zycia/nowoczesne-zycie/hejt-w-internecie-produkcja-niezdrowej-%C5%BCywno%C5%9Bci-i-mobbing-z-tych-grzech%C3%B3w-trzeba-si%C4%99-wypowiada%C4%87/ar=-BBKMKCe?li=AAaGjkQ&25252525252525253%Bocid-UP97DHP> (dostęp 14.11.2018).
14. *Hejt*, [w:] *Miejski słownik slangu i mowy potocznej*, <https://www.miejski.pl/slowo-Hejt> (dostęp 14.11.2018).

15. *Hejt*, [w:] *Słownik języka polskiego*, W. Doroszewski (red.), <https://sjp.pwn.pl/sjp/hejt;5580544.html> (dostęp 8.11.2018).
16. *Hejt, czyli o mowie nienawiści w internecie. Przyczyny i konsekwencje hejtu*, <https://www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/emocje/hejt-czyli-o-mowie-nienawisci-w-internecie-przyczyny-i-konsekwencje-hejtu-aa-TubH-9VZu-bTsz.html> (dostęp 14.11.2018).
17. *Hejterzy w sieci*, <http://swresearch.pl/news/czytaj/id/110/hejterzy-w-sieci> (dostęp 8.11.2018).
18. Instytut badawczy NASK, *NASTOLATKI 3.0 Wybrane wyniki ogólnopolskiego badania uczniów w szkołach*, <https://akademia.nask.pl/badania/RAPORT%20-%20Nastolatki%203.0%20-%20wybrane%20wyniki%20bada%C5%84%20og%C3%B3lnopolskich.pdf> (dostęp 14.11.2018).
19. Kaczmarek-Śliwińska M., *Zarządzanie komunikacją kryzysową w przestrzeni mediów społecznościowych w kontekście zjawiska hejtingu*, [w:] „Kultura – Media – Teologia” 2016, nr 25, s. 46–58.
20. Krejtz K., *Internetowa kultura obrażania?* <https://www.komentujnie-obrazaj.pl/kno/ko-raport.pdf> (dostęp 8.11.2018).
21. Kwiecień A., *Poradnik obywatela*, wyd. 2 popr. i rozszerz., Otwarta Rzeczpospolita, Warszawa 2011.
22. <http://www.law-democracy.org/wp-content/uploads/2010/07/10.02.hate-speech.Macedonia-book.pdf> (dostęp 14.11.2018).
23. Łodziński S., *Problemy dyskryminacji osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce*, http://biurose.sejm.gov.pl/teksty_pdf_03/r-219.pdf (dostęp 14.11.2018).
24. Matlak S., *Status ontologiczny mowy nienawiści*, „Naukowy Przegląd Dziennikarski”, 4/2017, s. 101–111.
25. Mendel T., *Hate Speech Rules Under International Law*, Center for Law and Democracy, 2010.
26. *Mowa nienawiści*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Mowa_nienawisci (dostęp 14.11.2018).
27. <http://www.mowanienawisci.info/post/mowa-nienawisci-w-przestrzeni-publicznej-raport-z-badan-prasy-w-2014-roku/> (dostęp 8.11.2018).
28. Nalepa K., *Debata „Hejt w języku mówionym i języku pisanym”*, <https://europedirect-slupsk.pl/o-hejcie-w-jezyku/> (dostęp 14.11.2018).

29. Nijakowski L., *Mowa nienawiści w świetle teorii dyskursu*, [w:] *Analiza dyskursu w socjologii i dla socjologii*, A. Horolets (red.), Adam Marszałek, Toruń 2008.
30. *Nośnicy hejtu*, <https://charaktery.eu/psychowiesci/4455> (dostęp 14.11.2018).
31. Podraza U., *Hejt jako zagrożenie wizerunku i pozycji rynkowej firm*, „Kultura – Media – Teologia” 2017, nr 29, s. 33–45.
32. <https://psychologiahejtu.pl> (dostęp 14.11.2018).
33. *Różnica między hejtem a krytyką*, <http://segritta.pl/roznica-pomiedzy-hejtem-konstruktywna-krytyka/> (dostęp 14.11.2018).
34. <http://www.rp.pl/Dobra-osobiste/306299883-Wyniki-badania-dot-hejtu-pod-patronatem-Rzecznika-Praw-Dziecka.html> (dostęp 10.01.2018).
35. Szyszkowska M., *Geneza hejtu*, <http://uprzedzuprzedzenia.org/czym-mowa-nienawisci/geneza-hejtu/> (dostęp 14.11.2018).
36. Unia Europejska, *Decyzja ramowa w sprawie zwalczania rasizmu i ksenofobii 2008 r.*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133178> (dostęp 8.11.2018).
37. Urbanek G., *Hejt jako społeczny przejaw patologii w Internecie. Próba klasyfikacji adresatów*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje” 2018, nr 29, s. 218–237.
38. Włodarczyk J., *Mowa nienawiści w internecie w doświadczeniu polskiej młodzieży*, [http://www.mowanienawisci.info/wp-content/uploads/2014/10/Mowa-nienawisci-w-internecie-w-doświadczeniu-polskiej-młodzieży.pdf](http://www.mowanienawisci.info/wp-content/uploads/2014/10/Mowa-nienawisci-w-internecie-w-do%C5%9Bwiadczeniu-polskiej-m%C5%82odzie%C5%BCy.pdf) (dostęp 8.11.2018).
39. Worona J., *Cyberprzestrzeń a prawo międzynarodowe. Status quo i perspektywy*, Uniwersytet w Białymstoku, Białystok 2017.

ARTUR KUKLIŃSKI – absolwent Wojskowej Akademii Technicznej, ppor. w Centrum Szkolenia Sił Powietrznych w Koszalinie

CITE THIS ARTICLE AS:

A. Kukliński, *Hejt w Internecie jako zagrożenie bezpieczeństwa człowieka*, „Kultura Bezpieczeństwa Nauka Praktyka Refleksje”, 2018, no 32, p. 131–146, DOI: 10.5604/01.3001.0012.8097.

Licence: This article is available in Open Access, under the terms of the Creative Commons License Attribution 4.0 International (CC BY 4.0; for details please see <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the author and source are properly credited. Copyright © 2018 University of Public and Individual Security “Apeiron” in Cracow